SÖZCÜĞÜN ANLAMI

Bir sözcüğün temel anlamı ve yan anlamı arasında sesteşlik aranmaz.

✓ Yunuslar suya daldı.

✓ Hangi dalda doktora yapacaksın?

Gerçek Anlam (Temel Anlam)

- Sözcüğün akla gelen ilk anlamıdır.
- Sözlükte ilk sırada yer alır.

✓ Sıcak sudan eli yandı.

✓ Bugün hava çok sıcak.

Yan Anlam

- Sözcüğün temel anlamına bağlı kazandığı yeni anlamdır.
- Yan anlam ve temel anlam arasında mutlaka şekil veya görev bakımından bir anlam ilgisi olmalıdır.

✓ Arda'nın kolu kırılmış. (gerçek anlam)

✓ Kapının kolu kırılmış. (yan anlam)

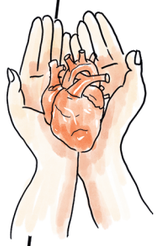

Mecaz Anlam

- Sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni ve soyut anlamdır.
- Deyimlerde sıkça görülür.

✓ Her işe burnunu sokuyor.

✓ Bu mücadeleye yüreğini koymuştu.

Terim Anlam

- Bilim, sanat, spor vb. alanlara ait sözcüklerdir.

✓ Köprü (mimari terim) Perde (tiyatro terimi)

Bazı terim örnekleri:

Futbol: penaltı, ofsayt, taç, kaleci...

Müzik: sol anahtarı, nota, porte, ritim, melodi...

Eş anlamlı sözcükler cümlede birbirinin yerini tutabilir. Ancak kalıplaşmış söz gruplarındaki (deyim, atasözü vb.) sözcüklerin yerine eş anlamlısı kullanılamaz.

✓ ~~Beyaz~~ (Ak) akçe ~~siyah~~ (kara) gün içindir.

Genel ve Özel Anlamlı Sözcükler

Sözcük anlamca geniş kapsamlıysa genel, dar kapsamlıysa özel anlam içerir.

✓ Varlık > Canlı > Bitki > Çiçek > Gül ⇒ Genelden özele

✓ İstanbul < Türkiye < Avrupa < Dünya < Evren ⇒ Özelden genele

SÖZCÜKLER ARASI ANLAM İLİŞKİLERİ

Zıt Anlamlı Sözcükler

Anlamca birbirlerinin karşıtı olan sözcüklerdir.

✓ Siyah - Beyaz

✓ Çalışkan - Tembel

✓ Genç - Yaşlı

✓ Güzel - Çirkin

Eş Anlamlı (Anlamdaş) Sözcükler

Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir.

✓ Matem - Yas ✓ Kelime - Sözcük

✓ Kırmızı - Al ✓ Siyah - Kara

Nicel - Nitel Anlam

Bir sözcük sayılabilir, ölçülebilir özellikte ise nicel; sayılamayan, ölçülemeyen özellikteyse niteldir.

✓ Annem lezzetli yemekler yapar.

nitel (ölçülemez)

✓ Babası uzun boyluydu.

nicel (ölçülebilir)

Yakın Anlamlı Sözcükler

Benzer anlamlı ve aralarında anlam farkı olan sözcüklerdir. Cümlede birbirinin yerini tutamazlar.

✓ Dargın - Küskün

✓ Çekinmek - Kaçınmak

✓ Tutmak - Yakalamak

✓ Soğuk - Serin

Somut - Soyut Anlam

Bir sözcüğü duyularımızdan en az biriyle algılayabiliyorsak somut, algılayamıyorsak soyut sözcüklerdir.

✓ Şemsiye ➡ Somut ✓ Elektrik ➡ Somut

✓ Mutluluk ➡ Soyut ✓ Rüya ➡ Soyut

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

Yazılışları aynı anlamları farklı olan sözcüklerdir. Düzeltme işareti(^) sesteşliği bozar.

✓ Bu iş kârlı. / Bugün hava karlı.

Sesteşlik yok!

✓ Sen yüzüme baksana. / Bana yüz TL ver.

Sesteşlik var.

FİİLİMSİLER

Fiillere birtakım ekler getirilerek türetilen ve cümle içinde isim, sıfat, zarf görevi üstlenen sözcüklere "fiilimsi (eylemsi)" denir.

İSİM-FİİL

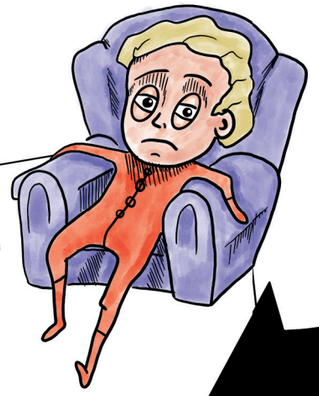

- Fiillere "-ma, -ış, -mak" eklerinin getirilmesiyle yapılan ve cümlede isim görevinde kullanılan sözcüklerdir.
- Ekleri "mayışmak" şeklinde kodlanabilir.
  - ✓ -me: okuma, görme, yazma...
  - ✓ -iş: geliş, duruş, bakış...
  - ✓ -mek: yüzmek, uçmak, koşmak...
- İsim-fiil eki olan "-me, -ma" olumsuzluk eki ile karıştırılmamalıdır.
  - ✓ Oraya bir daha gitme. → olumsuzluk eki
  - ✓ Arkadaşımın gitmesini bekliyorum. → isim-fiil
- Kalıcı adlar fiilimsi değildir.
  - ✓ dolma, sarma, danışma vb.
  - ✓ Dün annem dolma yaptı. → kalıcı ad
  - ✓ Suyun dolması zaman alıyor. → isim-fiil

SIFAT - FİİL

- Fiillere "-an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş" eklerinin getirilmesiyle yapılan ve cümlede sıfat ve adlaşmış sıfat görevinde kullanılan sözcüklerdir.
- Ekleri "Anası mezar dikecekmiş." şeklinde kodlanabilir.
  - ✓ -en: gelen insanlar, çalışan araba
  - ✓ -mez: yenilmez savaşçı, utanmaz adam
  - ✓ -dik: çıkmadık can, bildik insan
  - ✓ -miş: tanınmış öğretmen, dökülmüş saç
  - ✓ -esi: yıkılası dağlar, görülesi manzara
  - ✓ -er: gider defteri, bakar kör
  - ✓ -ecek: gelecek günler, yıkılacak bina
- Adlaşmış sıfat: Sıfat-fiillerin nitelediği isimler düşer ve isimlerin aldığı ekleri de fiilimsi almaya devam eder.
  - ✓ Gelen misafirleri tek tek karşıladı. → sıfat - fiil
  - ✓ Gelenleri tek tek karşıladı. → adlaşmış sıfat
- "-ecek, -er, -miş" ekleri cümlede kullanımına göre:
  - ✓ sıfat-fiil → Gelecek günler mutluluk dolu...
  - ✓ ad → Gelecek hepimiz için bilinmezdir.
  - ✓ zaman eki → İsmail yarın gelecek.

ZARF-FİİL

- Fiillere "-ken, -eli, -esi, -e, -meden, -dikçe, -ince, -ip, -erek, -diğinde, -er -mez..." eklerinin getirilmesiyle yapılan fiilimsilerdir.
- Ekleri "Kenyalı Asiye emeden ince ip arakladıkça" şeklinde kodlanabilir.
  - ✓ -ken: giderken
  - -eli: geleli
  - -esi: yaşanası
  - -ince: çıkınca
  - -ip: gelip
  - -erek: susarak
  - -e...-e: baka baka
  - -er...-mez: gelir gelmez
  - -meden: oturmadan
  - -e: sora
- Zarf-fiiller cümleye,
  zaman → Yaşadıklarını, duyunca kulaklarına inanamadı.
  durum → Yaşadıklarını gülerek anlattı.
  anlamı katar.
- Zarf-fiiller cümlede zarf görevindedir. Eyleme sorulacak "ne zaman ve nasıl" sorularına yanıt verir.
  - ✓ Her şeyi öğrenince anlatacak. (Ne zaman?)
    zarf (zarf-fiil) yüklem (eylem)

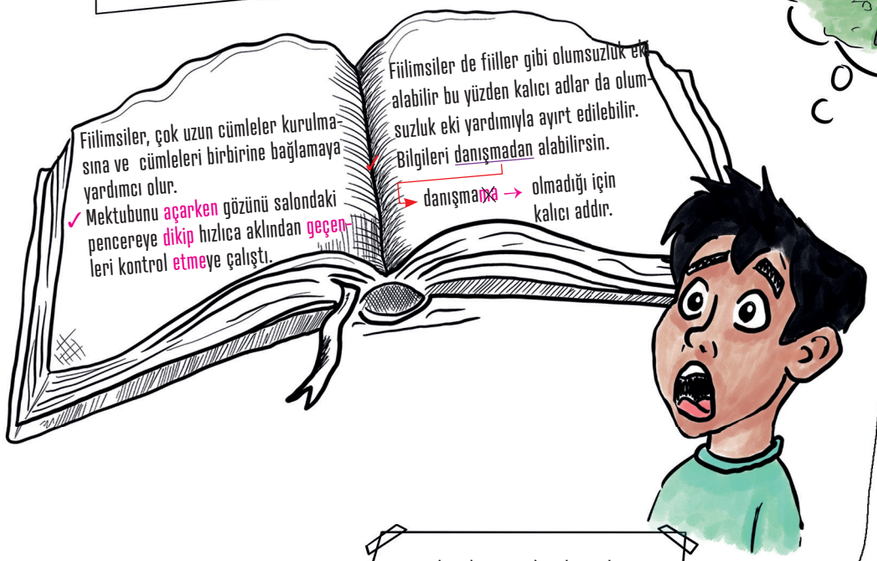

Fiilimsiler, çok uzun cümleler kurulmasına ve cümleleri birbirine bağlamaya yardımcı olur.
✓ Mektubunu açarken gözünü salondaki pencereye dikip hızlıca aklından geçenleri kontrol etmeye çalıştı.

Fiilimsiler de fiiller gibi olumsuzluk eki alabilir bu yüzden kalıcı adlar da olumsuzluk eki yardımıyla ayırt edilebilir.
Bilgileri danışmadan alabilirsin.
danışmadan → olmadığı için kalıcı addır.

Fiilimsiler, iş ve hareket anlamını korumakta oldukları için fiile benzer.

Fiilimsiler, ek eylem olarak yüklem olabilirler:
- Amacım seni gömekti.
  gömek (ad eylem eki) - idi (ek fiil)

Bazı fiilimsi ekleri biçim olarak zaman eklerine benzer. Cümledeki görevine dikkat edilmelidir.
-ecek, -miş, -dik, -mez, -ar...

CÜMLEDE ANLAM

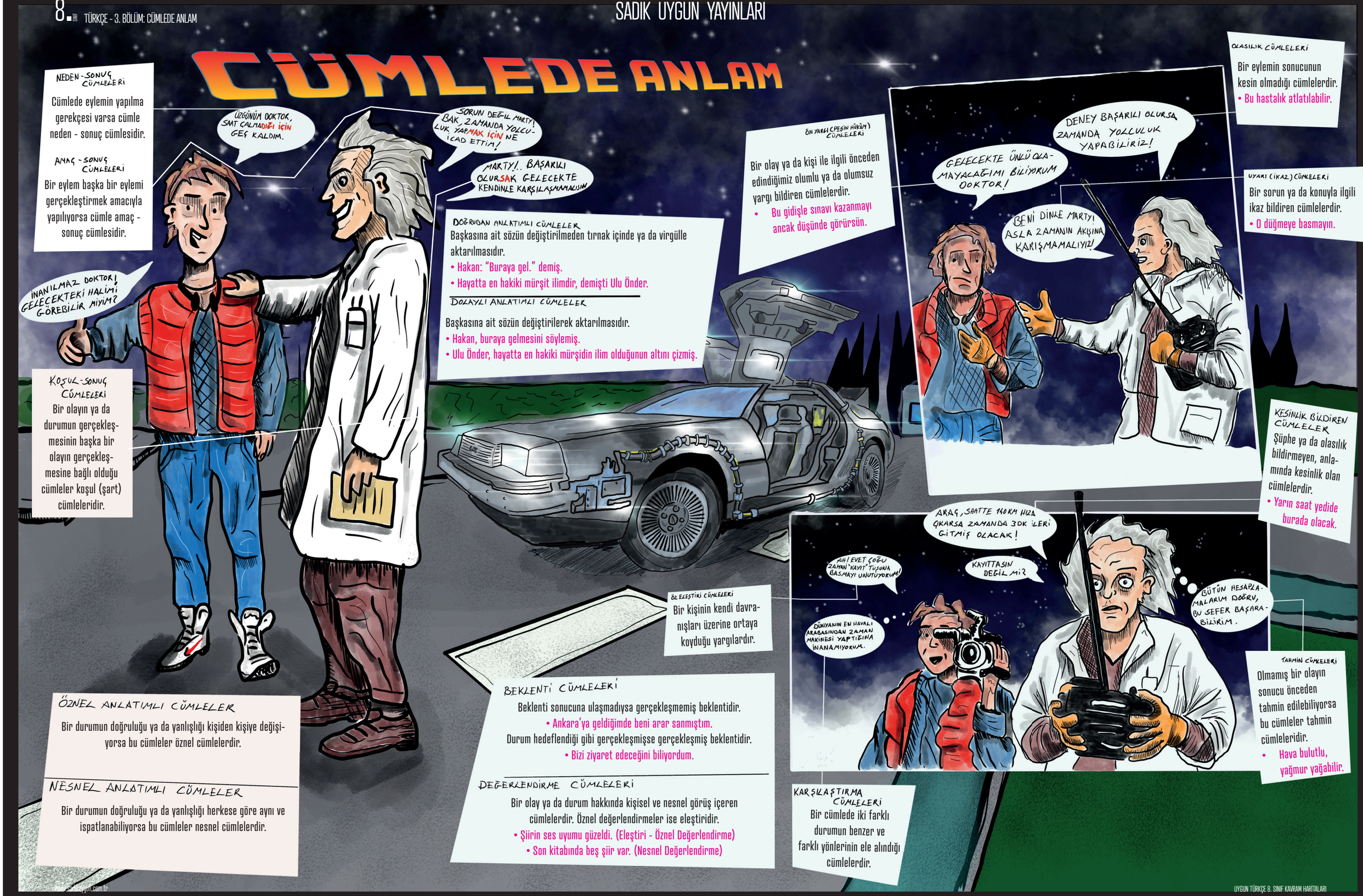

NEDEN - SONUÇ CÜMLELERİ
Cümlede eylemin yapılma gerekçesi varsa cümle neden - sonuç cümlesidir.

AMAÇ - SONUÇ CÜMLELERİ
Bir eylem başka bir eylemi gerçekleştirmek amacıyla yapılıyorsa cümle amaç - sonuç cümlesidir.

KOŞUL - SONUÇ CÜMLELERİ
Bir olayın ya da durumun gerçekleşmesinin başka bir olayın gerçekleşmesine bağlı olduğu cümleler koşul (şart) cümleleridir.

DOĞRUDAN ANLATIMLI CÜMLELER
Başkasına ait sözün değiştirilmeden tırnak içinde ya da virgülle aktarılmasıdır.
- Hakan: "Buraya gel." demiş.
- Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, demişti Ulu Önder.

DOLAYLI ANLATIMLI CÜMLELER
Başkasına ait sözün değiştirilerek aktarılmasıdır.
- Hakan, buraya gelmesini söylemiş.
- Ulu Önder, hayatta en hakiki mürşidin ilim olduğunun altını çizmiş.

ÖN YARGI (PEŞİN HÜKÜM) CÜMLELERİ
Bir olay ya da kişi ile ilgili önceden edindiğimiz olumlu ya da olumsuz yargı bildiren cümlelerdir.
- Bu gidişle sınavı kazanmayı ancak düşünde görürsün.

OLASILIK CÜMLELERİ
Bir eylemin sonucunun kesin olmadığı cümlelerdir.
- Bu hastalık atlatılabilir.

UYARI (İKAZ) CÜMLELERİ
Bir sorun ya da konuyla ilgili ikaz bildiren cümlelerdir.
- O düğmeye basmayın.

KESİNLİK BİLDİREN CÜMLELER
Şüphe ya da olasılık bildirmeyen, anlamında kesinlik olan cümlelerdir.
- Yarın saat yedide burada olacak.

ÖZELEŞTİRİ CÜMLELERİ
Bir kişinin kendi davranışları üzerine ortaya koyduğu yargılardır.

TAHMİN CÜMLELERİ
Olmamış bir olayın sonucu önceden tahmin edilebiliyorsa bu cümleler tahmin cümleleridir.
- Hava bulutlu, yağmur yağabilir.

ÖZNEL ANLATIMLI CÜMLELER
Bir durumun doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişiyorsa bu cümleler öznel cümlelerdir.

NESNEL ANLATIMLI CÜMLELER
Bir durumun doğruluğu ya da yanlışlığı herkese göre aynı ve ispatlanabiliyorsa bu cümleler nesnel cümlelerdir.

BEKLENTİ CÜMLELERİ
Beklenti sonucuna ulaşmadıysa gerçekleşmemiş beklentidir.
- Ankara'ya geldiğimde beni arar sanmıştım.

Durum hedeflendiği gibi gerçekleşmişse gerçekleşmiş beklentidir.
- Bizi ziyaret edeceğini biliyordum.

DEĞERLENDİRME CÜMLELERİ
Bir olay ya da durum hakkında kişisel ve nesnel görüş içeren cümlelerdir. Öznel değerlendirmeler ise eleştiridir.
- Şiirin ses uyumu güzeldi. (Eleştiri - Öznel Değerlendirme)
- Son kitabında beş şiir var. (Nesnel Değerlendirme)

KARŞILAŞTIRMA CÜMLELERİ
Bir cümlede iki farklı durumun benzer ve farklı yönlerinin ele alındığı cümlelerdir.

PARAGRAF YORUMU

PARAGRAFIN ANLAM YÖNÜ

Paragrafın Konusu (İçerik)
"Paragrafta ne anlatılmıştır?" sorusunun yanıtı konuyu verir. Bir paragrafın ilk cümlesi nesnel yargıya sahipse o cümle genellikle konuyu verir.

Paragrafın Ana Düşüncesi
Paragrafın tamamı okunduktan sonra "Verilmek istenen mesaj nedir?" sorusuna verilen yanıttır. Paragrafta "kısacası, özetle, bu yüzden..." gibi ifadeler varsa o cümle ana düşüncedir.

Paragrafta Yardımcı Düşünceler
Ana düşünceyi destekleyen yan yargılardır. Yardımcı düşünce sorularında "değinilmemiştir, ulaşılamaz, çıkarılamaz, söylenemez, yoktur" gibi ifadeler kullanılır ve bu ifadelerin altı çizilidir. Ana düşünce ile aralarında anlam bağı vardır.

Paragrafın Başlığı
Paragrafın konusunu ve ana fikrini en kısa şekilde belirten sözcük ya da sözcük gruplarıdır.

Paragrafın Anahtar Sözcükleri
Paragrafın konusunu en açık şekilde ifade eden sözcüklerdir. Öyküleyici paragraflarda anahtar sözcükler, ana karakterlerle özdeşleşen simge ve kavramlardır.

Paragrafta Düşüncenin Yönünü Değiştiren İfadeler
"Ancak, fakat, ama, oysa..." gibi sözcükler paragrafta düşüncenin yönünü değiştirir.

Paragrafta Olay, Zaman, Yer, Şahıs ve Varlık Kadrosu
Öyküleyici paragraflarda olay, yer, zaman ve şahıs ögeleri belirli bir kural çerçevesinde kullanılır. Bu ögeler öyküleyici paragraflarda mutlaka bulunmalıdır.

Paragrafta Duygular
Paragrafta yazarın iç dünyasına ait pişmanlık, özlem, beğenme, küçümseme gibi duygulara yer verilmesidir.

Paragrafta Duygular
Parçada yazar; görme, işitme, tatma, dokunma, koklama duygularından yararlanabilir. Bu duygulardan yararlanılan paragraflar genellikle betimleyici anlatıma sahiptir.

Paragrafta Karakterler (Şahıs Kadrosu)
Yazar, paragrafta birtakım karakterlere değinebilir. (uysal, neşeli, kızgın vb.) Genelde öyküleyici paragraflarda şahıs kadrosu vardır ve karakterlerin olaylara karşı duruşu kişilik özelliğini belirler.

PARAGRAFIN YAPISI

Paragraf Oluşturma
Paragrafı oluşturan cümleler belirli bir düzene ve sıraya uygun olmalıdır.

Paragraf Tamamlama
Paragrafta boş bırakılan yerler tamamlanırken anlam bütünlüğüne dikkat edilmelidir.

Paragrafı İkiye Bölme
Paragraf ikiye bölünürken bir konudan farklı bir konuya geçen cümlelerden itibaren ikiye bölünmelidir. İkinci paragrafın ilk cümlesi bağlayıcı ve yön değiştirici ifadelerle başlamamalıdır.

Paragrafın Akışını Bozan Cümle
Bazen paragrafta bir konu anlatırken farklı bir düşünceye sahip bir cümle araya girer. Bu cümle, paragrafın akışını bozan cümledir ve paragraftan çıkarılmalıdır.

Anlatımın Niteliği

Doğallık: Olayların olduğu gibi anlatılmasıdır.
Özgünlük: Anlatımın, anlatıcıya özgü nitelikler taşımasıdır.
Millîlik: Anlatımın bir milletle ilgili olmasıdır.
İçtenlik: Anlatılanların yürekten ve duygulu olmasıdır.
Sadelik (Yalınlık): Anlaşılması kolay sözcükler kullanmaktır.
Evrensellik: Bir olay ya da durumun bütün insanlığı ilgilendirmesidir.
Üslup: Yazarın dili kullanma şeklidir.
İçerik: Yazıda anlatılan konudur.

- Tablo ve grafikler verilen sayısal değerlerin daha iyi algınabilmesi için yapılır.
- Görsel yorumlanırken verilen görselde ne görülüyorsa onlar ifade edilmeli, kendi duygu ve düşüncelerimiz görsele katılmamalıdır.

PARAGRAFIN BÖLÜMLERİ

Giriş Bölümü
Konunun ne olduğu bu bölümde aktarılır. Genellikle tek cümleden oluşur.

Gelişme Bölümü
Konunun ayrıntılı biçimde ele alındığı bölümdür. Örneklemelere bu bölümde başvurulur.

Sonuç Bölümü
Paragraftaki konunun bir sonuca bağlandığı bölümdür. Genellikle mesaj (ana ileti) bu bölümde verilir.

CÜMLENİN ÖGELERİ

- Bir cümleyi oluşturan sözcük ya da sözcük gruplarına öge denir.
- Ögeler bulunurken önce yüklemi sonra özneyi daha sonra yardımcı ögeleri bulmamız gerekir.

YÜKLEM

Cümlede yargıyı taşıyan ögeye "yüklem" denir. Bu yüzden yüklemsiz cümle olmaz. Yüklem, çekimli bir fiilden ya da ek eylem almış bir ad / ad soylu sözcükten oluşabilir.

✓ Kardeşiyle odasını topladı.
Yüklem (fiil)

✓ Favori tatlım çikolatadır.
Yüklem (ad soylu)

ÖZNE

Yüklemin bildirdiği işi, eylemi yapan ya da cümledeki durumu karşılayan ögedir. Özneyi bulmak için yükleme "Kim, Ne?" soruları sorulur. Üç tür özne vardır.

- Özne bulunduktan sonra yükleme sorulan "ne" sorusu belirtisiz nesneyi buldurur.
- Bir cümle birden çok ögeden oluşabileceği gibi tek bir yüklemden de oluşabilir.

ZARF TAMLAYICISI

Yüklemin bildirdiği işi yer, zaman, hâl, azlık-çokluk ve sebep bakımından tamamlayan ögedir.

Yükleme sorulan,

"Ne zaman, ne kadar,
niçin, kim ile, ne ile, nereye, nasıl, ne için, kim için?" sorularına yanıt verir.

✓ Çocuk içeri baktı.
Zarf T. Yüklem (nereye?)

✓ Akşam film izleyeceğiz.
Zarf T. Yüklem (ne zaman?)

Bir cümlede vurgu:

• Yüklem sondaysa yükleme en yakın ögede,

✓ Yarışmayı kazanınca çok sevindi.
(vurgu) Yüklem

Yüklem başta, ortada ise veya ad soylu ise bizzat kendisindedir.

✓ Almadın yanına sevdiklerini.
Yüklem (vurgu)

✓ Ali, iyi öğrencidir.
Yüklem (vurgu)

YER TAMLAYICISI

Yüklemin anlamını yer-yön bakımından tamamlayan ögedir.

Yükleme sorulan,

"Kime, kimde, kimden, neye, neyde, neyden, nereye, nerede, nereden?"

sorularına yanıt verir.

✓ Evden apar topar çıktı.
Yer T. Yüklem (nereden?)

✓ Çocuk içeriye baktı.
Yer T. Yüklem (nereye?)

NESNE

Öznenin yaptığı işten etkilenen varlığa nesne denir.
Yükleme sorulan "Kimi, neyi" sorularına yanıt verir.

Biz / G.Ö ✓ Akşam yemeğini yedik.
(Belirtili Nesne) Yüklem

Yükleme sorulan "Ne" sorusuna yanıt verir.

✓ Ona hediye olarak araba aldım.
(Belirtisiz Nesne) Yüklem

YAZIM KURALLARI

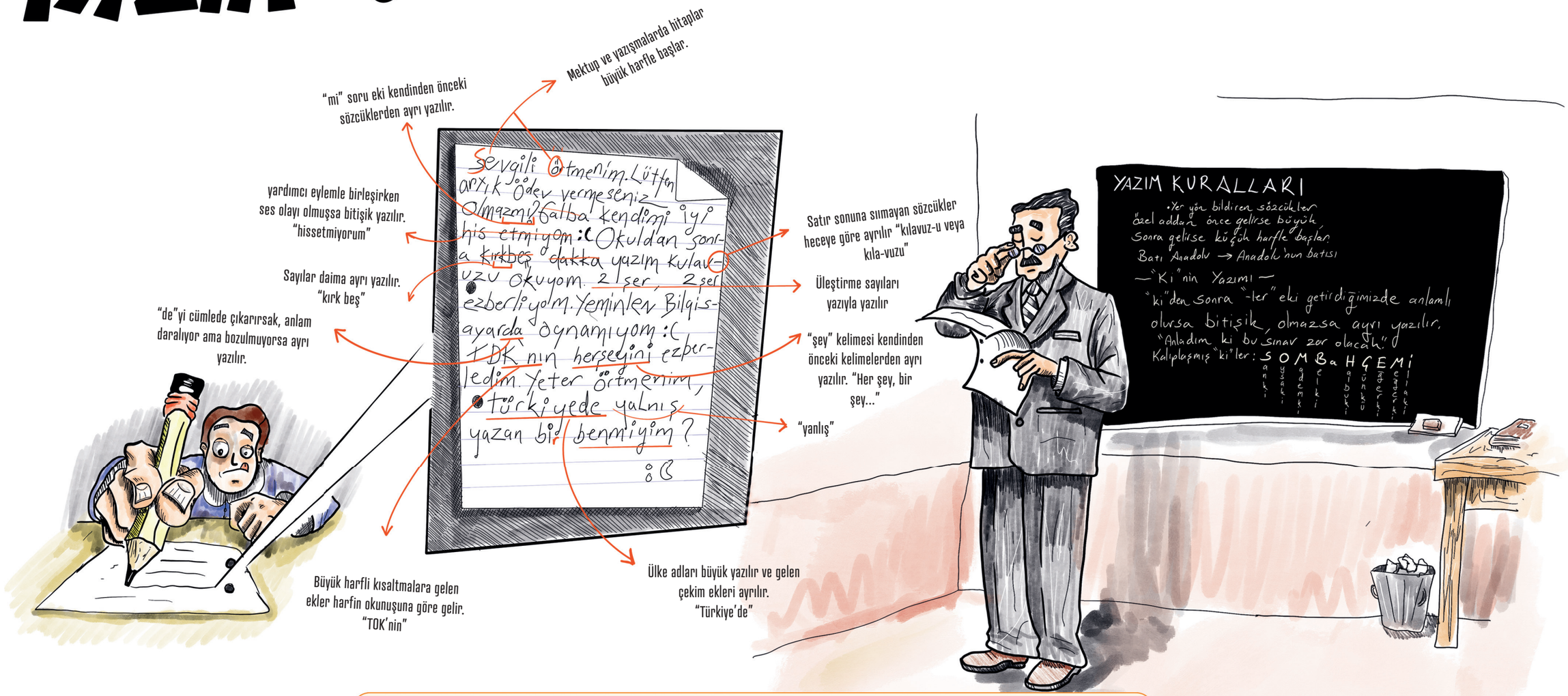

YAZIMI KARIŞTIRILAN BAZI SÖZCÜKLER					
bir şey	floresan	zatürre	yüzyıl	komiser	şoför
pijama	herhangi bir	bugün	stajyer	fasulye	açık hava
pastane	sürpriz	öngörü	ilkokul	bakımevi	poğaça
yılbaşı	ana yol	ön söz	vejetaryen	profesör	kırkayak

NOKTALAMA İŞARETLERİ

NOKTA

- Tamamlanmış cümlelerin sonuna konur.
  Geç geldin.
- Bazı kısaltmaların sonuna konur.
  Doç. / Dr.
- Saat, dakika ve tarihlerin yazımında kullanılır.
  21.30 17.01.1935
- Sıra bildiren sayıların sonuna konur.
  2. 5.

ÜNLEM

- Sevinç, acı, kıvanç, korku gibi duygu ifade eden cümlelerden sonra ve seslenmelerde kullanılır.
  Tüh be, kaçırdık!
- Alay ve küçümsemeyi belirtirken yay ayraç içinde kullanılır.
  Çocuk tam bir zehir (!), sınıfın yıldızı.

ÜÇ NOKTA

- Tamamlanmamış cümlelerin sonunda kullanılır.
  Sen de mi ...
- Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık açık yazılmak istenmeyen sözcük ve bölümlerin yerine konur.
  Ç...'de güzel bir gündü.
- Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için kullanılır.
  Hey!.. Sana diyorum ya!..
- Karşılıklı konuşmalarda eksik bırakılan yanıtlarda kullanılır.
  —Neredesin?
  —Şey...
  —Nerede?
  —...
- Alıntılarda alınmayan bölümlerin yerine kullanılır.
  ...sönmez bu şafaklarda...

VİRGÜL

- Eş görevli sözcük ve sözcük gruplarının arasında kullanılır.
  Elma, armut, muz aldık.
- Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır.
  Gördüm, alıştım, sevdim.
- Yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için kullanılır.
  Bayrak, rüzgârla dalgalanırken içimi bir sevinç kapladı.
- Anlam karışıklığını gidermek için kullanılır.
  Genç, adama kızgındı. / Genç adama kızgındı.
- Tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra kullanılır.
  Buraya gel, dedi.
- Ara sözler ve ara cümleleri ayırmada kullanılır.
  Memleketim, Adana'm, yüreğimde durur.
- Anlamı güçlendirmek için tekrarlanan sözcüklerin arasına konur.
  Güldü, güldü, güldü de güldü.
- Onay, ret sözcüklerinden sonra konur.
  Hayır, sakın söyleme!
- Kitap künyelerinde kullanılır.
  Ayşen Gençay, Pratik Türkçe 1, Sadık Uygun yay, İstanbul, 2016

NOKTALI VİRGÜL

- Cümle içinde virgülle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için kullanılır.
  Kırtasiyeden kalem, kalemtıraş, cetvel; kitapçıdan şiir ve hikâye kitabı aldım.
- Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılır.
  At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.
- Ögeleri arasında virgül bulunan cümlelerde özneyi ayırmak için kullanılır.
  Yazdığı roman; bağlayıcı, sürükleyici ve şaşırtıcı bir etkiye sahipti.

KESME İŞARETİ

- Özel adlara gelen çekim eklerini ayırmada kullanılır. Van'dan
- Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmada kullanılır. TDK'nin THY'ye
- Sayılara gelen ekleri ayırmada kullanılır. 2'nci 5'inci
- Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekleri ayırmak için kullanılır. Koray Bey'in, Zeliş Hanım'a
- Kesme işareti aşağıdaki durumlarda kullanılmaz!
  Kurum, kuruluş adlarında → Türk Tarih Kurumunda

Özel ada gelen yapım ekinden sonra
→ Türkçenin
Sonunda 3. tekil kişi iyelik eki alan özel ada başka iyelik eki getirildiğinde
→ Boğaziçi Köprümüz

İKİ NOKTA

- Kendisiyle ilgili örnek verilecek veya açıklama yapılacak ifadelerden sonra kullanılır.
  Meyveler: ananas, kiraz ve çilek.
- Edebî eserlerdeki karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra kullanılır.
  Karagöz : Neredesin Hacı Cavcav?
  Hacivat : Buradayım iki gözüm.

SORU İŞARETİ

- Soru anlamı taşıyan cümle veya sözlerden sonra konur.
  Nasılsın? Adın?
- Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih gibi bilgiler için kullanılır.
  Nasrettin Hoca (1208? - 1284)

YAY AYRAÇ

- Tiyatro metinlerinde çeşitli açıklamalar ve oyuncuların hareketlerini belirtmek için kullanılır.
  Yaşlı adam - (Gülümseyerek) Sen mi geldin yavrum?
- Cümleyle doğrudan ilgisi olmayan açıklamalar için kullanılır.
  Matematik ve geometri (ikisi birbirine karıştırılmamalı.) alanında başarılı çalışmalar yaptı.
- Alay, kinaye, küçümseme anlamında kullanılan ünlem işaretini ve şüphe edilen bilgi için kullanılan soru işaretini belirtmek için kullanılır.
  Yardımları Ahmet Bey (1882? - 1925) yapmış.
  Bütün bu yemekleri tek başına (!) pişirmiş.
- Alıntıların aktarıldığı eser ve yazarlar yay ayraç içinde gösterilir.
  "İzmir üzerine bir şehir daha yoktur!" diyorlar. (Yahya Kemal Beyatlı)
- Sözcüklerin okunuşu veya eş anlamlısı yay ayraç içinde yazılır.
  Shakespeare (Şekspir) isim (ad)

METİN TÜRLERİ

OLAY YAZILARI

ROMAN

Toplumların ve fertlerinin başından geçmiş ya da geçmesi mümkün olayları geniş olarak, ayrıntılarıyla anlatan yazı türüne roman denir.

- Yaşanmış veya yaşanabilir olaylar anlatılır.
- Geniş bir zaman dilimini kapsar.
- Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- Öyküye göre uzun eserlerdir.
- Karakter sayısı fazladır.

ÖYKÜ

Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayları belli bir plan çerçevesi içinde yer ve zamana bağlı olarak anlatan yazı türüne öykü denir.

- Yaşanmış veya yaşanabilir olaylar anlatılır.
- Dar bir zaman dilimini kapsar.
- Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- Romana göre kısa eserlerdir.
- Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
- Kısa soluklu eserlerdir.
- Olaylar, başlangıçtan sona doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

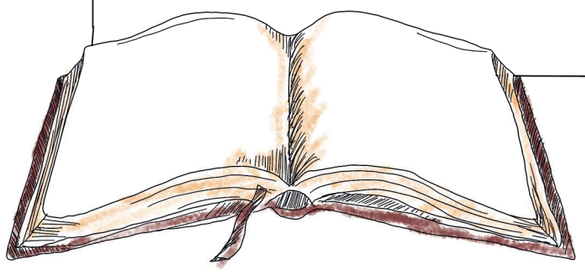

DESTAN

Bir ulusun kahramanlıklarını, savaşlarını ve büyük toplumsal olaylarını anlatan ve genellikle şiik (nazım) biçiminde oluşturulan eserlere destan denir.

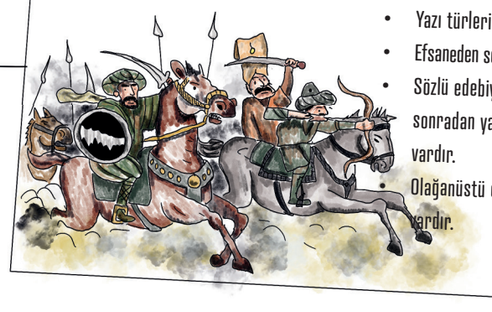

- Yazı türleri içinde en uzun olanıdır.
- Efsaneden sonra bilinen en eski türdür.
- Sözlü edebiyatın ürünüdür ancak sonradan yazıya geçirilen destanlarda vardır.
- Olağanüstü olaylar ve kahramanlar vardır.

DÜŞÜNÇE YAZILARI

DENEME

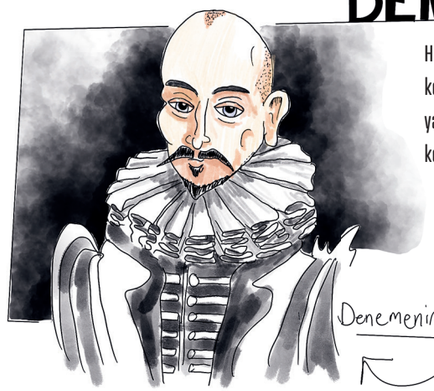

Herhangi bir konuda, kesin kurallar koymadan, düşünceleri ispatlamadan anlatan yazılardır. İçten bir dil kullanılır. Yazar kendi kendine konuşur gibi yazar.

MAKALE

Herhangi bir konuda bilgi vermek için yazılan yazılardır. Bilimsel verilerden yararlanılır. Gazete ve dergi yazısıdır. Edebî bir üslup kullanılır.

KÖŞE YAZISI

Bir yazarın, herhangi bir konu üzerinde, kişisel anlayış, görüş ve düşüncelerini güzel bir üslupla, hiçbir kanıtlama gereği duymadan anlattığı yazı türüne fıkra denir. İki tür fıkra vardır: Gazete fıkraları, hükteli hikayecilik türünde fıkralar. Yazı türü olarak "gazete fıkraları" kabul edilmektedir. Gülmece yazılardan olan fıkraları, gazete yazı türü olan fıkrayla karıştırmamalıyız.

METİN TÜRLERİ II

BİYOGRAFİ

Biyografi ya da diğer adıyla yaşam öyküsü, bir insanın yaşamındaki olayların belirli bir sıraya göre anlatıldığı edebiyat türüdür. Genelde toplum için önemli olan kişilerin yaşamları konu edinilir.

"Albert Einstein (14 Mart 1879 - 18 Nisan 1955), Alman teorik fizikçi. Albert Einstein, 14 Mart 1879 yılında Almanya'da Württemberg'de doğdu. 1880 yılının Haziran ayında ailesi Munich'e taşındı. ..."

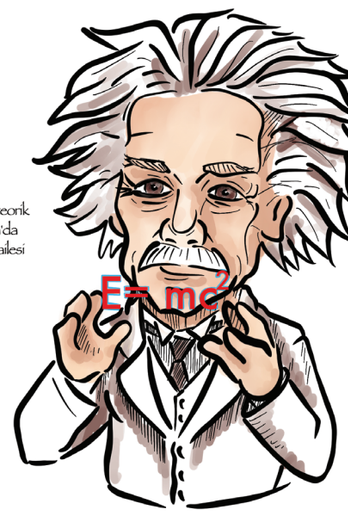

OTOBİYOGRAFİ

Otobiyografi ya da diğer adıyla özyaşam öyküsü yazarın kendi yaşamını kaleme aldığı eserlerdir. Bu eserlerde gerçeklere bağlı kalınarak, yaşam olduğu gibi aktarılmalıdır.
Kişinin kendini anlatırken tarafsız kalması zor olacağından otobiyografiler özneldir.
Otobiyografiler kronolojik bir zaman diliminde kaleme alınırlar.
Otobiyografiler birinci tekil şahıs eki kullanılarak ben diliyle anlatılır.
Yazarın kendi yaşamını romanlaştırmasına otobiyografik roman denilir.

RÖPORTAJ

Yazarın okuyucularına bir konuyu inandırmak için kişi, eşya, eser ya da bir yerle ilgili olarak yaptığı incelemeleri, fotoğraflarla süsleyerek, kendi görüşlerini de katarak yazdığı gazete ve dergi yazılarına röportaj denir.

Mektup; kalemle, daktilo ile veya elektronik yöntemlerle yazılmış; elden, posta ile veya elektronik bir cihaz aracılığıyla gönderilmiş; genellikle düzyazı şeklindeki uzun mesaj. Bir düşünce veya duygunun birilerine iletilmesi amacıyla yazılan özel yazılara mektup denir.

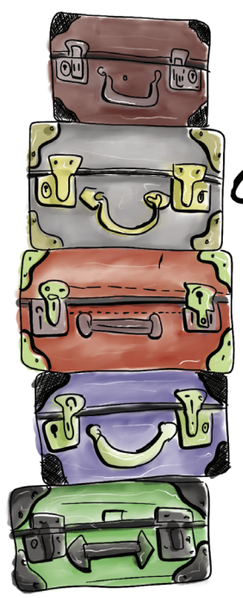

GEZİ YAZISI

Gezi yazısı ya da diğer adıyla seyahatname bir yazarın gezdiği, gördüğü yerleri edebi bir üslûpla anlattığı yazı türü. Genellikle, yazılan bu tür yazılarda betimleme tekniği kullanılır. Yazarın kendi düşüncesi çok önemli olan bir faktördür.

FİİLDE ÇATI

Çekimli bir fiilden oluşan yüklemin nesne ve özneye göre gösterdiği durumlara çatı denir.

Çatı yalnızca fiil cümlelerinde aranır. İsim cümlelerinde çatı aranmaz.

Bazı cümlede işi yapan kişi ya da varlığın öznenin yaptığı işten yine kendisi etkilenebilir.

- Koray akşam yıkandı.
  İşi yapan kişi ➡ Koray
  İşten etkilenen kişi ➡ Koray

Geçişli fiillere "-r, -t, -tır" eklerinden biri getirilerek fiile "İşi başkasına yaptırma" anlamı katılabilir.

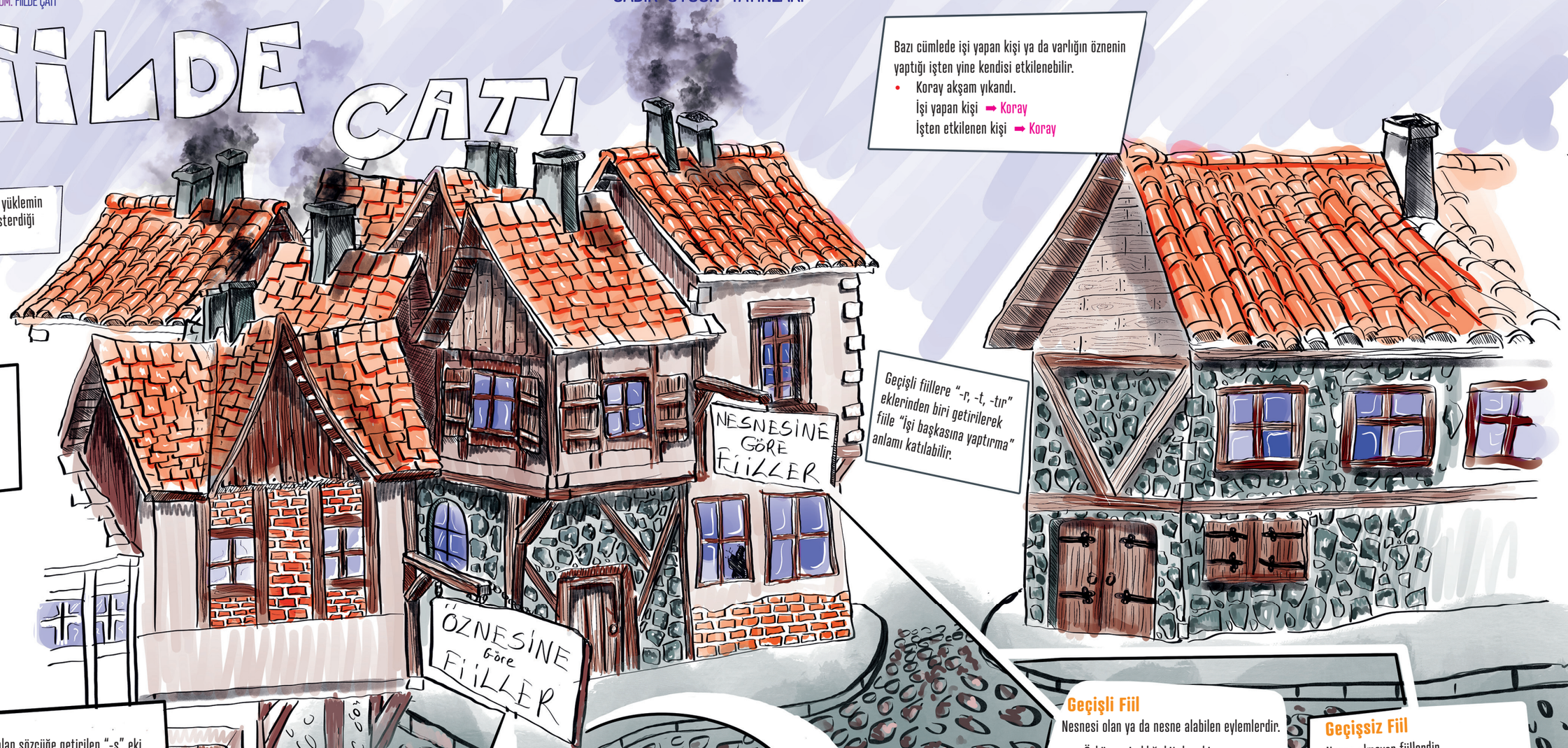

Yüklem olan sözcüğe getirilen "-ş" eki eylemin birlikte ya da karşılıklı yapıldığı anlamı kazandırır.

- ... selamlaştılar (karşılıklı)
- ... uçuştular (birlikte)

Etken Fiil

İşi yapan gerçek bir öznenin bulunduğu fiillerdir.

- Sıla, yeni tanıştığı arkadaşını çok sevdi.
  Gerçek Özne — Etken Fiil

Doğa olaylarından söz eden cümleler etken çatılıdır.

- Dün kar yağdı.
  Etken

Bir cümlede gerçek özne ya da gizli özne varsa fiil etken çatılıdır. Eğer sözde özne varsa, işi yapan belli değilse fiil edilgen çatılıdır.

SÖ Çamaşırlar yıkandı. ➡ Edilgen

Çamaşırları yıkadı. ➡ Etken

Edilgen Fiil

İşi yapan kişinin veya varlığın belli olmadığı fiillerdir.

- Toplantı dün sabah yapıldı.
  Sözde Özne — Edilgen Fiil

Edilgen fiiller nesne - yüklem ilişkisine göre geçişsizdir.

- Camlar silindi. → Edilgen / Geçişsiz

"-l" veya "-n" ekini alan fiiller her zaman edilgen fiil değildir. Önemli olan cümledeki öznenin yüklemdeki işi yapıp yapmamasıdır.

- Tuğra, hızlı bir şekilde giyindi. (Burada işi, yapan belli olduğu için bu fiil etken bir fiildir.)

Geçişli Fiil

Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlerdir.

- Öykü, yeni aldığı kitabını bir
  Belirtili Nesne
  haftada okudu. (Geçişli fiil)
  (Neyi?)

Bazı cümlelerde fiil geçişli olduğu hâlde cümlede nesne bulunmayabilir. Bu fiiller yine de geçişlidir.

- Zeynep dün akşam görmüş.
  (Neyi?)

Bir fiilin önüne "onu" sözcüğü getirildiğinde anlamlı oluyorsa geçişli, anlamsız oluyorsa geçişsizdir.

- Sevdik ➡ Onu sevdik. (✔)
- Yıkanmış ➡ Onu yıkanmış. (X)

Geçişsiz Fiil

Nesne almayan fiillerdir.

- Bebek durmadan ağlıyordu.
  Yüklem
  (Neyi, Kimi, Ne?)

Geçişsiz fiiler "-t, -r, -dır" ekleri getirilerek geçişli yapılabilir.

- Yaptığı şakayla annesini güldürdü.

CÜMLE TÜRLERİ

Yüklem sesteş ya da ortak köklü olduğunda cümlenin anlamına göre yüklem türünü belirlemek gerekir. Çünkü bu tür sözcükler hem ad hem fiil olabilir.

- yazar
  - Ad → O gelmiş geçmiş en iyi yazar. (Ad cümlesi)
  - Fiil → Yıllardır roman yazar. (Fiil cümlesi)

Yüklemin Yerine Göre Cümleler

1. Kurallı (Düz) Cümle — Yüklemi sonda olan cümlelerdir.
- Sir Arthur Conan Doyle tarafından yazılmıştır.

2. Devrik (Kuralsız) Cümle — Yüklemi başta ya da ortada olan cümlelerdir.
- İngiliz hayali bir dedektiftir, Sharlock.

3. Eksiltili Cümle — Yüklemi olmayan cümlelerdir.
- Karşınızda, sırlarla dolu birçok roman....

Yüklemin Türüne Göre Cümleler

1. Fill Cümlesi — Yüklemi çekimli fiil olan cümlelerdir.
- Olayları soğuk kanlılıkla çözerdi.

2. Ad Cümlesi — Yüklemi ek eylemle çekimlenmiş bir addan ya da ad soylu bir sözcükten oluşan cümlelerdir.
- Tuttuğunu koparan bir dedektifti.

- Bir cümlenin yüklemi fiilimsi ise o cümle ad cümlesidir.
- Başarının anahtarı çalışmaktır. (ad cümlesi) → fiilimsi

Yapısına Göre Cümleler

1. BASİT (TEK YÜKLEMLİ) CÜMLE
- Tek yargı bildiren,
- Fiilimsi içermeyen cümlelerdir.

Olayları yardımcısı ile çözerdi. (yüklem)

2. BİRLEŞİK CÜMLE

Bir cümle;
- İçinde en az bir fiilimsi bulunduruyorsa,
- Şart ekiyle birleşmişse,
- İçinde başka bir cümleyi aktarıyorsa, birleşik cümledir.

Bunu çözersek katili buluruz. (yan cümle: Bunu çözersek; temel cümle: katili buluruz.)

Sherlock "Hayat bir bulmacadır." demiş. (yan cümle: "Hayat bir bulmacadır."; temel cümle: Sherlock demiş.)

3. SIRALI CÜMLE
- Birden fazla yüklem (yargı) içerir.
- Cümleler virgül veya noktalı virgül ile sıralanır.

Ayağa kalktı, koşmaya başladı.

4. BAĞLI CÜMLE
- Birden fazla yüklem (yargı) içerir.
- Cümleler birbirine "bağlaç" ile bağlanır.

Sizinle gelirim ama çok konuşmam. (bağlaç)

- Bazı cümleler yapıca olumsuz ama anlamca olumlu olabilirler.
  Sen istersin de yapmaz mıyım? (yaparım)
- Bazı cümleler yapıca olumlu ama anlamca olumsuz olabilir.
  Ne sen beni unut ne de ben seni unutayım. (unutma) (unutmayayım)

- Bir cümlede "yok ve değil" sözcükleri bir arada kullanılmışsa, bu cümle biçimce olumsuz anlamca olumludur.
  Elbette bu dedektifin de çözemediği dava yok değil. (var)

Anlamına Göre Cümleler

1. Olumlu Cümle — Herhangi bir eylemin yapılmış olduğunu veya yapılacağını bildiren cümlelerdir.
- Onunla ders çıkışı görüşeceğim.

2. Olumsuz Cümle — Eylemin yapılmadığını, sözü edilen yargının gerçekleşmeyeceğini bildiren cümlelerdir.
- Onunla ders çıkışı görüşmeyeceğim.

3. Soru Cümlesi — Soru anlamı taşıyan cümlelerdir.
- Onunla ders çıkışı görüşecek misin?

4. Ünlem Cümlesi — Sevinç, korku, acıma, heyecan vb. duyguları ifade eden cümlelerdir.
- Hey, onunla ders çıkışı görüşsene!

SADIK UYGUN YAYINLARI

ŞİİR BİLGİSİ

Şiir yazan kişiye "Şair / Ozan" denir.

LİRİK ŞİİR

Duygusal konuların anlatıldığı şiirlerdir. Eski Yunan Edebiyatı'nda "lir" adlı müzik aleti eşliğinde söylendiği için lirik şiir olarak anılır.

Açılan bir gülsün sen yaprak yaprak
Ben aşkınla bahar getirdim sana
Tozlu yollardan geçtiğim uzak
İklimden şarkılar getirdim sana

(A. M. Dıranas)

PASTORAL ŞİİR

Doğa güzelliklerini, kır ve çoban hayatını anlatan şiirlerdir. Günümüzde anlam genişlemesine uğrayarak doğanın güzelliklerini anlatan tüm şiirler için kullanılır.

Güneş ufkun kenarından
Yavaş yavaş yükseliyor
Çölün kumulları ardından
Serin rüzgarlar esiyor

Şiirin geneline hâkim ana duyguya "Tema" denir.

EPİK ŞİİR

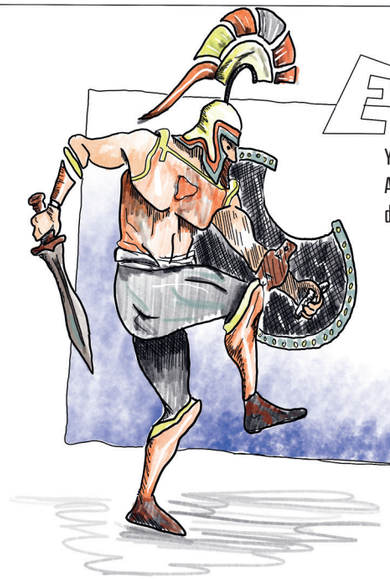

Yiğitlik, kahramanlık ve savaş konularının anlatıldığı şiirlerdir. Adını "destan" anlamına gelen "Epope" sözcüğünden alır. Bu yüzden "Destansı Şiir"de denilebilir.

Parlak tolgası sallanıyordu şakaklarında,
Sıralar boyunca bir gidip bir geliyordu,
Geriler mi gerilemez mi deniyordu sıralar,
Ama Akhaların yürekli göğüsleri kıpırdamadı,
İlkin Aias büyük adımlarla yürüdü,
Seslendi, meydan okudu ona:

(Homeros)

Benzetme

Aralarında ilgi bulunan iki unsurdan güçsüz olanın güçlü olana benzetilmesidir.

Selim kedi gibi uysaldır.

- Selim → Benzeyen
- kedi → Kendisine Benzetilen
- gibi → Benzetme Edatı
- uysaldır → Benzetme Yönü

Tezat

Birbirine karşıt kavramlar arasında ilişki kuruluyorsa.

- Bir kız vardı yok gibi öyle güzel.

Kişileştirme (Teşhis)

İnsan dışındaki varlıklara insana ait özelliklerin verilmesidir.

- Kuşlar hep birlikte şarkı söylüyor.

Konuşturma (İntak)

İnsan dışındaki varlıkların insan gibi konuşturulmasıdır.

- "Dokunma!" diye bağırdı menekşe.

Tam Uyak

Dize sonlarındaki iki ses benzerliğidir.

- ..... insan
- ..... heyecan

Zengin Uyak

Dize sonlarındaki üç ya da daha fazla ses benzerliğidir.

- ..... bıraktık
- ..... artık

Tunç Uyak

Dize sonlarında bir kelimenin diğerinin içinde geçmesidir.

- ..... düz
- ..... gündüz

Cinaslı Uyak

Dize sonlarındaki sesteş sözcüklerin yarattığı ahenktir.

- Niçin açmış gül erken
- Nazlı yârim gül erken

Dize sonlarındaki eş görevli ek ve sözcüklerin benzerliğidir.

- ..... sözler onda
- ..... gözler onda

Abartma

Bir özelliğin ya da durumun olduğundan çok ya da az gösterilmesidir.

- Gözüm yaşı değirmeni döndürür.

DİDAKTİK ŞİİR

Öğüt veren, ahlak aşılayan şiirlerdir. Fabllar öğüt vermesi açısından bu şiir türünde değerlendirilir.

(....)
Tilki anlatmış hünerlerini
Görünce kedinin ilgilendiğini
Yanına yaklaşıp "korkarım," demiş
"Hünerlerin yoksa alt ederler seni
(...)

SATİRİK ŞİİR

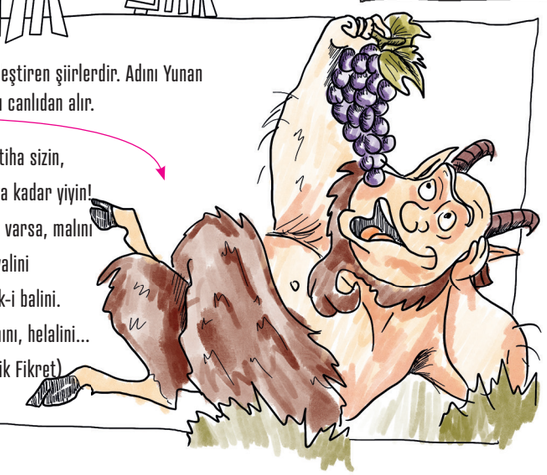

Bir kişiyi, olayı ya da toplumu eleştiren şiirlerdir. Adını Yunan Mitolojisi'nde geçen "Satir" adlı canlıdan alır.

Yiyin efendiler yiyin, bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!
Verir zavallı memleket, verir ne varsa, malını
Vücudunu, hayatını, ümidini, hayalini
Bütün ferağ-ı halini, olanca şevk-i balini.
Hemen yutun düşünmeyin haramını, helalini...

(Tevfik Fikret)